

Håndlavet japansk papir: washi

Af Helle Klint

Fra Kina stammer „opskriften“ på at fremstille papir. Den kan spores næsten 2000 år tilbage. Metoden skulle efter sigende være opfundet i år 105 af en hofembedsmand ved det kinesiske hof. Omkring 500 år senere blev fremstillingsmetoden indført i Japan, det var år 610 samtidig med buddhismens introduktion. Fra Japan gik papirfremstillingsmetoden sin sejrsgang gennem Turkestan, Persien videre til Arabien over Ægypten og til Europa. I Europa forbedredes fremstillingen radikalt i slutningen af sidste århundrede på grund af de industrielle fremskridt.

På vore breddegrader forbinder vi først og fremmest anvendelse af papir med praktiske formål – aviser, indpakning og bøger. I Østen især i Japan forbinder man også noget andet med papir – noget der som en rød tråd kan spores i alle samfundsgrene: i hverdagslivet til fest og i leg og i sorg, i kunsthåndværket i forbindelse med religion og overtro og ikke mindst i forbindelse med kunst og litteratur.

En af grundene til, at papiret hurtigt fik så stor betydning i Japan, er buddhismen, idet buddhistiske religiøse skrifter blev skrevet på papir. I begyndelsen var det naturligvis kun de få, de buddhistiske præster, hoffet og aristokratiet, der kunne tillade sig at bruge det dyre sjældne håndlavede papir. Senere, omkring år 1600, blev håndlavet papir, „washi“, fremstillet i hver eneste provins over hele landet. Papir blev endog givet som gave til betydningsfulde personer; til de fornemste gaver regnedes da håndlavet papir, „washi“, ris og lakting. Papirfremstillingen udvikledes næsten til en kunstart, og man fremstillede allerede da mere end 100 forskellige typer.

Indtil begyndelsen af dette århundrede vedblev håndlavet papir at have en meget væsentlig betydning i hele samfundet. Da de ny og tidsvarende maskinfremstillingsmetoder blev introduceret fra USA og Europa, ændrede det naturligvis forholdene meget. Man kunne da tro, at det håndlavede papir lidt efter lidt ikke blev fremstillet mere, men sådan forholder det sig ikke. Samtidig

med at der dagligt laves tonsvis af papir, fremstillet på store moderne fabrikker efter tidsvarende metoder, laves der stadig en forholdsvis stor produktion af „washi“ i landsbyer rundt om i landet.

I 1965 besøgte jeg en af de landsbyer, der fremstiller papir – en „Washi“-landsby om man vil. Det hører til en af mine mest ejendommelige oplevelser. Det miljø jeg her – efter 3 timers togkørsel fra Tokyo – pludselig blev en del af var så helstøbt: natur, arkitektur, mennesker, påklædning, livsform, produktion, fremstillingsmåde, materialer og farver passede sammen. Samtidig var det som med ét skridt at træde tusind år tilbage i tiden.

Illusionen var overrumplende.

Om vinteren, når det er godt vejr, kan man på lang afstand se i hvilke huse, der laves papir, idet papirarkene tørres af solen på store træplader, opstillet på række og geled foran husene eller gårdene. Ikke en hvilken som helst landsby kan blive center for papirfremstilling; der er een betingelse, og det er, at der findes en å i umiddelbar nærhed, idet rindende vand er en nødvendighed for selve fremstillingsprocessen. I virkeligheden er papirfremstilling et vinterbierhverv for bønderne. Det er derfor hver gård for sig, der bliver omdannet til papirbrug, og af den grund er det naturligt, at hele familien deltager; og her kan alle generationer arbejde sammen om een ting.

Selve fremstillingen er simpel, men den består af en række processer, der kræver megen tid, tålmodighed og håndkraft. Hertil kommer at flere af de mest langvarige processer foregår i iskoldt vand! Grundmaterialet er plantefiber; den sort, der egner sig bedst er en buskagtig morbærtræsart, der på japansk hedder „Kozo“. Den danske betegnelse, rispapir, for håndlavet japansk papir er således forkert, washi har intet med ris at gøre.

Papir af morbær-
buskens bark

Grene af morbærbusken skoves i november måned, herefter koges grenene i store metalbeholdere, så yderbarken løsnes fra underbarken. Herefter skrælles barken af grenene, et arbejde hele familien som regel deltager i. Den afskrællede bark tørres i solen, og urenheder frigøres og fjernes fra barkstrimlerne, hvorefter barken bleges. Dette foregår ved, at barkstrimlerne anbringes i det nærliggende åløb. Det rene vand, uden nogen tilsætning af kemikalier, afbleger barken uden at svække fibrene. Hvis kunstige blegningsstoffer tilsættes, ville det svække fibrenes styrke, og det er netop de stærke, seje fibre, der giver japansk håndlavet papir særlige egenskaber!

Den blegede bark anbringes på et træunderlag og nu begynder bankningsprocessen. Barken bankes med træstokke, indtil den bliver til en vatlignende masse. I denne mælkehvide masse blandes vand og et andet plantestof, en rod ved navn „Neri“. Det er det stof, der bevirker, at papirmassen stivner langsomt. En træramme, i hvis bund er lagt et fint bambusvæv, sænkes i den flydende papirmasse, den tages op, og det tynde papirlag fjernes forsigtigt, og lag på lag lægges de tynde, drivvåde papirstykker oven på hinanden. Når bunken har nået en passende højde, anbringes den i en presse. Så meget vand som muligt presses af papirbunken. Efter denne proces, der tager godt en dags tid, lægges de endnu våde ark – der ikke filtrer – et efter et, på store træbrædder, der anbringes i solen, for at papirarkene kan tørre langsomt, helt igennem.

Bankning af
morbærbarben

Selve papir-
fremstillingen

Således foregår fremstillingen – uændret gennem tusind år.

På grund af „washi's“ særlige egenskaber har man fundet anvendelse for det til mangeartede formål. F.eks. er det blevet brugt til vinduesruder, tidligere i stedet for glas nu sammen med glas. Det egner sig godt til papirlygter, papirparasoller, til drager og til folkelegetøj, især til papmaché-ting. Netop på grund af den seje papirmasse kan papmaché-tigene laves med meget tynde vægge og herved er der større mulighed for at skabe ting, dyr – tigre og køer – og masker m.m. på et højt kunstnerisk plan. På det japanske papir museum nord for Tokyo så jeg bl.a. en papirkimono. Den japanske (kinesiske) bogkunst blev stærkt inspireret af denne specielle egenskab ved papiret, idet man lavede en bog i dobbeltark altså opskåret på den lodrette side. „Washi“ papiret knækkede ikke af at blive lagt dobbelt, selv ikke efter århundreders brug. En detalje måske, men ved denne særlige brug af papiret bliver oplevelsen af bogen anderledes.

Washi's
anvendelse

Selv i dag – hvor papirfremstillingen mere end nogensinde be-
tragtes som et kunsthåndværk – fremstilles der et utal papirkvalite-
ter med variationer fint nuancerede m.h.t. tavetydelighed, farve-
holdning, tykkelse, og overfladekarakter; fra florlette kvaliteter til
næsten læderagtig papirtyper. Et langt mere nuanceret valg af
papir til bøger, kunstbøger, til specielle tryksager invitationer m.m.
er derfor muligt og papirvalget kan således i meget høj grad stem-
me overens med indholdet. Indlæg i papirmassen af forskellige
„fremmedelemerter“ barkstumper og risskaller giver yderligere øget
mulighed for fantasifulde og kunstnerisk betonedede variationer. Her-
til kommer at man ofte på „washi“ papiret trykker silketryk i tra-

Fig. 1.

ditionelle japanske mønstre, hvilket naturligvis giver et overdådig resultat. Den japanske kunstner Serizawa har lavet en papirserie på grundlag af traditionelle mønstre.

Origami

„Origami“ papirfoldekunsten er da også direkte opstået p.g.a. „washis“ særegne kvaliteter. Af et kvadratisk stykke „washi“ foldes en mængde forskellige figurer især dyr. Der findes origami-skoler og origami-mestere. En af de foldede ting jeg selv beundrer mest er tranen „tzuru“. Til den er knyttet megen symbolik. Det er en lykketrane og den symboliserer også nytåret – den bringer ønsker for et lykkeligt nytår. Desuden er der knyttet følgende usædvanlige gamle skik til origami-tranen: bliver et familiemedlem eller en nær ven eller bekendt alvorlig syg, sætter de, der mest brændende ønsker god bedring (dog ikke den syge selv) sig til at folde 1000 traner. De trækkes på snore og samles i et langagtigt bundt. Det hænges op ved den syges seng. (En psykisk stimulans som vel selv ikke en læge kan formidle). Når den syge er blevet rask, bringer han/hun det til den shintoistiske helligdom for derved at takke for medvirken ved helbredelsen.

Se denne „washi“ origamitrane, så uforskammet enkel, så æterisk, så fuld af drømme og alligevel stærk – et kunstværk.

